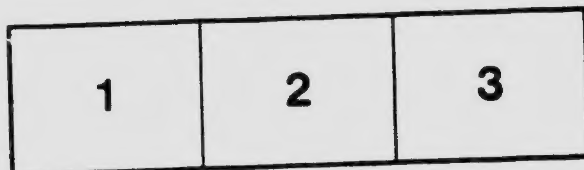
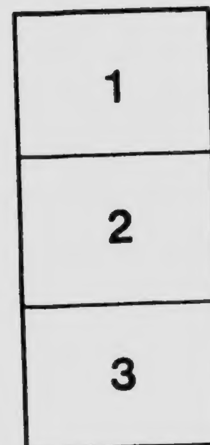
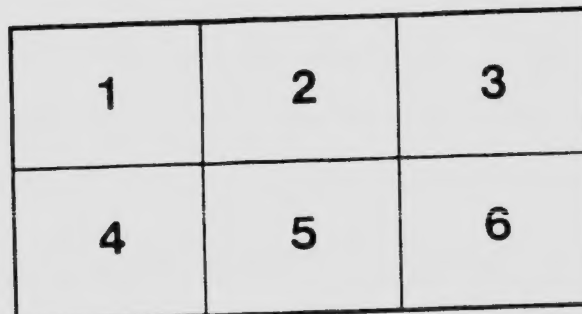

1
2
3

1
2
3

1
2
3
4
5
6

ВИДІНЄ ПАЛОМНИКА В ЄРУСАЛИМІ

і

ДРУГІ ОПОВІДАНЯ

Л. Н. ТОЛСТОГО і В. ЛЕПКОГО.

ВІННІПЕГ, МАН.

З ДРУКАРНІ УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ

1916.

Уважайте на марку охорону

КРАЄВІ ЯКОРНІ ЛІКИ.

Уважайте на марку охорону

Кожда хороба має свій початок від жолудка, як: нестравність, біль голови, безсонність, реуматизм і инші хороби. Се все є доказом, що ваш жолудок [illegible] добре робить.

Щоб запобігти с[illegible] мусите уживати Якорні Пігулки а сі приверну[illegible] вам давнійший стан здоровля.

Найбільшим нещастєм для чоловіка є почене ніг, котре то потягає за собою всякі, навіть дуже пов[illegible]жні хороби. Піт занечищує кров, причиняє ненормальну циркуляцію та і спричиняє хороб[illegible]. Щоб ваші ноги не потілись, треба [illegible]вати

Якорний Порошок

на почене ніг, на котрий даємо повну запоруку, що коли не поможе, то

[illegible]роші звертаємо назад

Краєві [illegible]корні ліки рекомендовані докторами, мають світову і уздоровляючу славу; одно пуделко коштує 25 ц.

ЯКОРНІ ПІГУЛКИ І ПОРОШОК

на почене ніг можете дістати в кождій аптиці. В кождім разі звертайтесь устно, або письмено на адресу:

LIMO DRUG CO.

805 Main Str. Winnipeg Man.

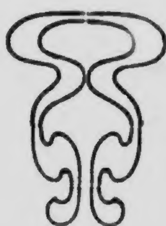
Сі суть агентами для висше згаданих ліків на цілу Канаду.

ВИДІНЄ ПАЛОМНИКА В ЄРУСАЛИМІ

і

ДРУГІ ОПОВІДАНЯ

Л. Н. ТОЛСТОГО і Б. ЛЕПКОГО.

ВІННІПЕҐ, МАН.

З ДРУКАРНІ УКРАІНСЬКОГО ГОЛОСУ
1916.

КІЛЬКА СЛІВ ПРО ЛЬВА Н. ТОЛСТОГО.

В отсій книжочці подаемо дещо з дрібних оповідань великого російського письменника фільозофа - моралїста, Льва Николаевича Толстого.

Родив ся він 1828 р., а вмер 20 листопада 1910 року, на стації Остапово, покинувши без відома родини дім, щоби послідні дні житя провести в монастирській тишинї.

Толстой збогатив світ безсмертними творами, в яких вічно стремить і дошукуеть ся тої від віків бажаної правди — яка дали би всїм людям вдоволене, яка піднесла би чоловіка на висший степень, зробила б його добрим, честним, вартістним чоловіком.

Оповідане „Видїне Паломника зветь ся в Толстого „Два Старцї" і під таким заголовком друкувало ся вже по українськи.

ВИДІНЄ ПАЛОМНИКА В ЄРУСАЛИМІ

АБО

ДВА СТАРЦЇ.

I.

Зібрались раз два старцї до старого Єрусалиму, Богу помолитись. Один з них був се богатий мужик Тарас, а другий небогатий собі, Елисей. Тарас був чоловік статочний, горівки не пив, тютюну не курив, злого слова нїколи не сказав, одним словом, чоловік тверезий і строгий. Родина в него була численна, два сини і внук жонатий, а всї жили в однїй хатї. Сам він був собі мужик здоровезний, кремезний і доперва на семій десятнї лїт почав сивіти. Елисей знова був старець нї богатий, нї бідний; давнїйше, бувало, по зарібках ходить, а на старість осїв на хазяйстві та пчоли годує. Була се людина добродушна і весела. Любив і випити і заспівати, але смирненький був собі і з сусїдами жив в згодї. А з виду невеличкий, чорнявенький і як його святий— пророк — Елисей — з лисиною на цїлій

голові. Давно вже змовили ся старці і від давна збирали ся пійти разом на прощу до святого міста, але все у Тараса не було часу. Лиш одно скінчить ся, то друге починаєсь; то внука женить, то молодшого сина з війська ожидає, то знов нову хату будувати почав. Зійшли ся раз оба в неділю тай питає Елисей: „Колиж йдемо куме на прощу?" — „Ще зачекати здалоб ся, каже Тарас. А от, думав я, що хату скінчу, тай підем, але де там — тяжкий рік той був для мене. Ще до літа, а літом йдемо вже на певно". — Після мене, говорить Елисей, нема що відкладувати, йти треба сейчас. Найліпша пора тепер — от весна. — „Справді так, але діло розпочате — якжеж мені його покинути?" —

— Чиж в тебе більше нікого нема? Син за тебе всьо зробить.

— Та де там зробить! Ще не потрафить.

— Помрем, куме, а і без нас будуть жити. Нехай і син научить ся.

Задумав ся Тарас. — „Гроша — каже — богато видає ся на ту будову; а в дорогу чейже не з порожними вибрати ся руками. Хоч би зі сто червінців треба". Засміяв ся на се Елисей: — „От, не грішивбись, куме. Достаток твій десять разів проти мого більший, а ти про гроші роздумуєш. В мене нема, а будуть". Видиш го — каже Тарас — який богач здибав ся, а деж то возьмеш?

— От дома дещо найду, а не вистарчить, то уліїв з десять сусідови продам. Вже давно просить.

— Рої хороші будуть, будеш жалувати.

— Жалувати!? Ні, куме! В житю нічого я крім гріхів не жалував. Над душу нічо дорозшого нема.

А все таки не добре, як в хаті нелад буде.

Але гірше, як в души нелад буде. Обіцялисьмо — то йдім.

II.

Тай намовив Елисей товариша. Подумав, подумав Тарас і на другий день прийшов до Елисея. „Щож, говорить, твоя правда. Доки Бог сили дає і житя треба йти". — Через тиждень збирали ся старці. У Тараса були гроші дома. Взяв собі 190 золотих на дорогу, а жінці лишив ще 200. Зібрав ся і Елисей; продав сусідови улиї — взяв 70 золотих, а 30 золотих дома видістав. Стара віддала послідні, що на похорон держала, невістка дала свої. Відходячи, наказав Тарас синови, де що робити; всьо пригадав, о всім наказав. А Елисей наказав лиш старій, як улиї сусідови дати, а про домашні діла лиш сказав: Само діло покаже, що і як робити треба. Самі для себе зробите, як вам буде лучше. І вибрали ся старці. Вийшов Елисей з веселим умом, а як лиш вийшов за ворота, так о всіх ділах своїх забув. Тільки й думки в него, як би товаришеви догодити в дорозі, як би слова дурного не сказати а в мирі і в любві дійти до святого місця тай домів вернути ся. Іде Елисей і все то молитву шепче, то житє святих, яких знає на память, говорить. А зійде ся на дорозі з чоловіком, лиш стараєсь, щоб ласкаво з ним обійтись, та по божому слово сказати. Одного лиш не міг зроби-

ти Елисей; хотів перестати табаку нюхнти і табакерку дома оставив, але затужив. По дорозі дав йому якийсь прохожий, не видержав, понюхав. Тай Тарас хорошо йде, — злого нічо не робить, пустого не говорить; але нема в него легкости на души. Гадка про ґаздівство не виходить з його голови. Що вони роблять дома? Чи не забув чого сказати? От вернув би ся, та приказав би ще і се і те.

III.

Йшли так старці пять неділь, прийшли над Дніпер, де живуть Українці. Як йшли з хати, з півночи, за нічліг і обід платили, а як прийшли між український нарід, зачали їх люди самі до себе просити. Не пустять, аж накормлять і гроший не беруть, а ще на дорогу до торби їм хліба накладуть. Йшли путники дальше, прийшли в неурожайний край. Пускати пускали і гроший за нічліг не брали, але кормити перестали. Вже й хліба не всюди давали, часом й за гроші не дістануть. Минулого року, говорить народ, нічого ся не вродило. Всї на біду зійшли. Бідаки весною мяту і лободу їдять. Ночували раз стацї в місточку, купили хліба на дорогу і пішли дальше; прийшли у село, перейшли вздовж, стало горячо на дворі, схотілось Елисеєви пити тай каже до Тараса: „Ти, говорить, на мене не чекай я лиш піду у ту хату, напю ся води і тебе догоню. Добре — —говорить Тарас — пішов на перед, Елисей звернув ся до хати. Підійшов він близше, видить: хатка невеличка, давно вже не білена, криша з одної сторони розібрана. Увій-

шов Елисей на подвіре і бачить, що під хатою лежить чоловік худий, в сорочці. Чоловік видно ліг в тіни, але сонце вийшло просто на него. Лежить і не спить. Кликнув на него Елисей, попросив напити ся — але чоловік не відізвав ся. Або хорий, або не ласкавий і підійшов путник до дверий. Слухає — в хаті на два голоси плачуть діти. Рушив Елисей клямкою: „Гей, ґазди!" – ніхто не відізвав ся. Постукав ще в двері: Християне! — Знов нічо. Хотів вже Елисей відійти, але чує, за дверми щось йойкає. Ов, чи не лихо яке? Треба подивити ся! Тай увійшов в хату.

IV.

Тут представила ся йому картина нужди:На лаві за столом, в одній сорочці сидить простоволоса старуха, голову положила на стіл а коло неї хлопчик худий, цілий немов би віск, з грубим животиком, старуху за рукав торгає, а сам дре ся на весь голос, мов би просив чого. На лавці за печию лежить молода ще женщина; лежить і не дивить ся, лиш хропить і ногу то витягне то втягне. Кидає нею з боку на бік і задух неприємний від неї іде, видно, нема кому помочи її.Підняла голову зі стола старуха, побачила чужого чоловіка.

— Чого, каже, чоловіче тобі треба? Нема нічого.

Поняв Елисей, що вона говорить, підійшов до неї тай каже: „Я, матусю, води прийшов напити ся".

— Нема кому принести. Нема чого й взяти. Іди собі. „Що-ж, питає Елисей, чи здорового у

вас нікого нема?" „Та ні, каже ст руха: чоловік на дворі вмирає, а ми тутечки". Змовчав було, мальчик, побачивши чужого, але як заговорила старуха, знов хопив її за рукав. — Хліба, бабусю, хліба дай, — і знов заплакав. В тій хвили отворились двері і в хату, хитаючись, увійшов мужик, йшов тримаючи ся стіни, хотів сісти на лаву, але не міг, упав на землю. І не піднимаючись, голосом уриваним, слабим почав говорити: „І хорі і голодні". О — з голоду помираємо — і показав мужик головою на хлопчика і зазаплакав. Зняв Елисей торбу з плечий, поставив на лаву і почав розвязувати. Розвязав, добув хліба, ножик, вкроїв кусень і подав мужикови. Не взяв мужик, а показав на хлопчика і дівчинку: їм, каже, дай. Дав Елисей хлопчикови, побачив хлопець хліб, хопив жадібно обома ручenятами і з носом в хліб встромив ся. Вилізла з за печи дівчинка: дав дівчинці, дав і старусі. „Води би, говорить старуха, принести: уста у них засхли. Хотіла я, — водиці принести. Витягнути, витягнула, але не донесла, розлялам і самам упала. На силу до хати прилізла. І ведро там лишило ся, коли хто не забрав". — Вийшов Елисей, найшов ведро, приніс води та напоїв людий. Зїли ще діти хліба з водою, зїла і старуха, лиш мужик не їсть.— Не приймає, каже, душа. — Також і жінка під печию все ще не приходила до себе, лиш кидала ся на тапчані. Пішов Елисей на село до крамниці, купив пшона, соли, муки, масла. Знайшов сокиру, нарубав дров — розпалив в печи. Зачала йому дівчинка помагати. Зварив Елисей страви, та накормив людий.

V.

Коли так наш путник, накормив бідаків, зачав мужик зі старухою оповідати, як вони на таку біду прийшли. Жили ми, каже, і перше в недостатку, а тут ще й не вродилось нїчого; все в осени зїли, що було. Проїли все — зачали у сусідів й добрих людий просити. З початку давали, а потім відказувались. Деякі й радіб дати, та самі не мали. Та вже й просити дальше не сміли — всїм винні: то гроші, то муку, то хлїба. А о роботу трудно... День роби, а два ходи і роботи шукай. Зачала старуха з дївчинкою в дальші сторони по прошеному ходити і якось пхало ся біду. Чейже, думаєм, пропхаєм до нового хлїба. Але з весною зівсїм давати перестали, а тут і слабість напала. День бувало їмо, день нї. Зачали траву їсти. Але таки з трави розхорувалась жінка. Ще я одна, каже старуха, не давала ся, але і з сил зійшла без їди, та ослабла. Заходила вчера сусїдка, але побачивши, що голоднї та хорі, відвернула ся та пішла. Від неї самої муж відійшов, а малих дїтий чим кормити не було.

Вислухав всего Елисей, тай занехав в той день доганяти товариша і заночував тут. Рано встав Елисей, взяв ся у хатї за роботу, як би й сам господарем був. Замісив зі старухою хлїб, запалив в печі. Пійшов опісля з дївчиною по сусідах просити чого треба. О що лише згадає, всего нема, все проїджене: анї чого для ґаздівства, анї з одежи. Тай зачав Елисей старати ся о все, чого треба. Перебув так Елисей один день, перебув другий і третий. Прийшов вже до себе

хлопчина, зачав ходити по лаві, ласити ся до Е-лисея. А дівчина повеселіла вже зовсім і всюди помагати почала. Все за Елисеем бігає: „Діду, дідусю!" Підняла ся і старуха, до сусідки пійшла. Вже й мужик по стіні ходить. Лиш баба ще лежала, але і вона на третий день прочуняла сь і почала їсти просити. Ну, думає Елисей, тільким прогаїв, тепер піду.

VI.

Четвертого дня припадав у тім селі празник тай так думає Елисей: но, ще нині погощу ся з людьми, куплю їм дещо на празник, а під вечір піду. Вийшов Елисей в село, купив молока, білої муки та сала. Наварили і напекли разом зі старухою; рано пішов Елисей на Богослужене опісля гостив ся з людьми. Того дня встала жінка і почала ходити. Мужик виголив ся, надів чисту сорочку тай пішов до одного богача просити, чиб не віддав заставленого поля і сіножати до жнив. Але під вечір вернув мужик заплаканий. Не змилував ся богач, гроші, каже, принеси.

Знова думає Елисей: — Якжеж їм тепер жити. Люди косити підуть, а їм нема що, коли сіножать заставлена. Доспіє збіже — люди збиратимуть його (а красно на сей рік зародило). Їм збирати нема що, бо нива продана одному богачеви. Відійду, а вони знов погибати стануть. Тому остав ся, не відійшов Елисей сего вечера — відложив подорож на завтра. Ліг спати та не може заснути, а йти треба, вже й так втратив богато гроший й часу — а людий жаль.... Та щож

всїх не накормиш, хотїв лиш води принести, а тут до чого дійшло! Тепер би вже їм сїножать та ниву викупити. А викупи їм ниву — треба корови для дїтий, може ще й коня для бідака,щоб мав чим снопи возити. Ей, запутав ся ти Елисею! Підняв ся Елисей — взяв з під голови кафтан, витягнув табакерку, понюхав, щоб мисли прочистити. Але де там— думав, думав, але нїчого не видумав. Іти треба, а людий жаль. Зложив під голову кафтан і знов поклав ся спати. Вже когути зачали піяти, як він заснув: І снить ся йому, що він одітий і з торбою на плечах іде через подвірє до воріт. А ворота отворені так, що один міг би перейти. Іде він — та з одної сторони торбою о ворота зачепив і онуча розвязала ся. Став відчипати, а ту онуча не о пліт зачепила ся, лиш дївчинка її держить і кричить: „Дїду, дїдусю, хлїба!" Поглядїв на ногу, а за онучу вже й хлопчик держить, а з вікна глядить і мужик та старуха. Пробудив ся Елисей, тай каже до себе в голос: „Викуплю завтра сїножать і ниву, коня куплю і корову також. А то піду Христа за море шукати, а в собі Його утрачу...Треба помочи людям. Тай заснув Елисей до самого рана. Коли пробудив ся, пішов до богача — викупити ниву й сїножать. Опісля купив косу та приніс домів. Післав мужика косити, а сам пішов у село, де віднайшов у жида проданого коня з возом. Згодив ся, купив, та пішов ще корову купувати. Йде вулицею, а поперед него дві баби йдуть та між собою балакають: — „Зразу, каже, не пізнали, що за чоловік — думали, от пити ся, тай там й жити остав ся. Всього, гово-

звичайний богомолець. Зайшов, говорять, на-
рять, накупив їм. Сама виділам — сегодня у жи-
да коня з возом купив. Чиж є на світі такі люди?
Ходїм подивитись..." Почувши се Елисей, зрозу-
мів, що його хвалять тай не пішов купувати ко-
рови. Вернув ся, взяв від Жида коня і віз, запряг
та поїхав до хати мужика. Побачив мужик ко-
ня — подивив ся і гадає собі, се певно для него
куплений кінь, та не сміє сказати. -- Відкиля —
питає — коняка у тебе діду? — „А купив, каже,
дешево трафилась. Накоси -но трави і наложи їй
до жолоба". Лягли спати.... Елисей лїг на дворі
і тут з вечера виніс свою подорожну торбу. За-
снули всї... Підняв ся Елисей, привязав торбу,
одїв кафтан тай пішов в дорогу — Тараса дога-
няти.

Відійшов Елисей з пять верстов, почало сви-
тати. Сів під дерево, розвязав торбу, взяв ся ра-
хувати гроші. Порахував, осталось ще около 17
золотих. „Ну, гадає, з тим за мора не зайду....
Кум Тарас і сам зайде, за мене свічку поставить"
Встав Елисей, взяв торбу, тай вертає назад. Лиш
село, де пробував, окружив, щоб люди не виді-
ли. Скоро дійшов Елисей до свого села. Йшов
туда—здавлось тяжко, нераз через силу за Та-
расом волїк ся, а назад вертав і зовсїм вже
змученя не чув. От і прийшов так Елисей домів.
З поля вже зібрали. Утїшила ся рідня своїм ста-
реньким, зачали випитувати ся, як і що, чому
він від товариша відлучив ся, чому не дійшов, а
домів вернув ся? Не хотїв їм всего сказати Ели-
сей. „Та не позволив, каже, Господь, грошім че-
рез дорогу розтратив, відлучив ся від товариша

та не пішов. Простіть Христа ради". Віддав старусї решту гроший; випитав ся про домашні справи; всьо в порядку, всьо поробили, занедбаня в господарстві нема. Почули того дня і Тарасові, що Елисей вернув ся, прийшла спитати про свого старого. Тай їм те саме сказав Елисей. Ваш, каже, старенький здоров пішов, розійшлисьмо ся на три дни перед Петром, хотїв було догонити, а тут вам зайшло таке, що гроші розстратив, не було з чим іти, тай вернув ся. Подивували ся люди, як такий розумний чоловік міг так немудро зробити — пішов, та не зайшов, лиш гроші розтратив. Подивувались, тай забули, забув і Елисей. Взяв ся за ровоту, приготовив на зиму, що було треба, тай засів кошики плести і улиї довбати.

VII.

Того самого дня, Коли Елисей остав в хатї у хорих людий, ждав Тарас на товариша. Відійшов недалечко і сїв. Ждав, ждав, вже й здрімнув ся, знов прибудив ся і ще ждав— нема товариша. Вже сонце сховалось за деревину — нема Елисея. Може, гадає, минув мене, колим задрімав. Піти би назад, то він ще дальше відійде. Е, лучше піду наперед, може стрінемось на нічлїгу. Прийшов у село попросив війта, що слиб такий, а такий старець прийшов, привів його у ту хату, але Елисей не прийшов на нічлїг. Помандрував Тарас далї, всїх питав, чи не виділи ту якого лисого старця. Нїхто не видів. Стрінемо ся, гадає, денебудь, або в Одесї, або вже на кораблі — тай перестав о тім думати. Дорогою стрі-

нув ся з другим путником, чоловіком бувалим, що вже на Атоні був і другий раз до Єрусалиму йде. Зійшли ся на нічлїгу, розбалакались і пішли дальше разом. Дійшли щасливо до Одеси. Три тижні ждали тут на корабель, а ждало тут богато богомольців з ріжних сторін. І знова питав Тарас за Елисеєм, ніхто його не бачив. Надійшов час відїзду, богомольці посїдали на корабель, сїв і Тарас зі своїм знакомим. Підняли якір, відбили від берега тай поплили. День був погідний, море спокійне. Але вечером підняв ся вихор, почав падати дощ, стало кораблем кидати та водою заливати. Подорожні налякались, а жінки в плач тай боязливі мужі почали по кораблі бігати і безпечного місця шукати. Найшов страх і на Тараса, але не показав сего по собі, сїв на помості разом з другими старцями, ожидаючи кінця бурі. Аж на третий день море успокоїло ся. Пятого дня приплили до Царгороду. Дехто з путників вийшов з корабля, та йшов дивити ся на церков св. Софії — Премудрости, де тепер Турки володіють; Тарас не висїдав, сидїв весь час на корабли. Стояли там тиждень, знов поплили морем. Остановили ся ще коло міста Смирни, потім ще коло Александрії і щасливо доплинули до міста Яфи. В Яфі всї богомольці висїдають, бо ще 70 верстов пішки до Єрусалиму. На четвертий день прийшли вже до святого міста. До самого гробу Господнього ще не пускали. Насамперед пішли на утреню до патріяршого монастиря, помолились, свічки поставили. Поглядїли з верха на храм Воскресеня де находить ся гріб Господень. Перший день пе-

ребували в келиї Марії Египетської, де правив ся молебень. Хотїли ще на Службу Божу піти до гробу господнього, та спізнились. Пішли в монастир Авраама. Виділи місце, де Авраам хотів сина Богу на жертву офірувати. Потім пішли на місце, де Христос явив ся Марії Магдалинї і до церкви св. Якова, брата Господня. Всї місця показував Тарасови путник і всюда говорив, кілько де гроший зложити треба і де свічки ставити. Потім вернули на ся нічлїг і лиш почали класти ся спати, жахнув ся путник, почав перешуковати в себе кишенї. -- Вкрали менї, каже, гроші, — 23 золотих було. Потужив, пожурив ся путник, що робити — лїг спати...

VIII.

Лежить Тарас і на него находить покуса. — Ей, думає, здаєсь, не вкрали гроший у путника, здаєть ся, в него їх цілком не було. Нїгде він не видавав. Всюди казав менї платити, а сам не давав, та й в мене взяв золотого. Подумав так Тарас і зачав собі дорікати. — Що? каже, буду я ближнього судити. Гріх... Але по хвили забудеть ся і знова подумає: — Ей, таки в него гроший не було.

Рано встали і пішли на Службу Божу в великий храм воскресеня — до гробу Господнього. Прийшли в храм. Народу —путників - богомольцїв з ріжних сторін світа повнїсько. Прийшов Тараз з другими в святі ворота, минув сторожу турецьку в тім місци, де зняли Спасителя з хреста і де тепер горить девять великих свічників. Потім повів путник Тараса на право в гору по

сходах на Голготу і на місци, де стояв св. Хрест, де земля розпала ся, опісля місце, де цвяхами прибивали до хреста руки і ноги Спасителя; показав гріб Адама, де кров Христова ляла ся на його кости. Пізнійше прийшли до каміня, де сидів Христос, коли закладували йому вінець терневий і до стовпа, до котрого привязали Христа, коли Його били. Тоді пійшли на Службу Божу до печери гробу Господнього. Стоїть так Тарас, молить ся і глядить в каплицю, де сам гріб Господень, а над гробом горить 36 лямп. Стоїть Тарас, понад голови дивить ся, що за чудо! На самім переді, і самими лямпами, видить, стоїть старець в кафтані, на цілу голову блищить ся лисина, як у його сусіда Елисея. Але він се не може бути. Він не міг би мене догонити.Корабель слідуючий мав доперва за тиждень по нашім відійти з Одеси, а на нашім корабли його не було. Я всїх богомольців бачив. Лиш тільки подумав се Тарас, старець відвернув голову на право. „Він сам —подумав Тарас — і брови і очи і ніс, ціле його лице". І тішить ся Тарас, що товариша відшукав, лиш дивно йому, як Елисей поперед него поспів? — Але се Елисей, думає Тарас, як він так наперед мене пришкандибав, певно з кимсь таким здибав ся, що його так попровадив. Пожди, як будуть виходити, прилучу ся до него, покину свого путника і з ним я піду. Цїлий час дивив ся Тарас на Елисея, щоби його не згубити. Але скінчила ся Служба, народ замішав ся, Тараса стиснули. Знов на Тараса найшов страх, щоби гроший хто в него не витягнув,притиснув рукою кишеню і видер ся на віль

не місце. Шукав, шукав Елисея, пійшов пізнійше по нічлїгах, всюди ходив, не найшов. В той вечір і путник, що його обводив, пропав і золотого не віддав. На другий день пішов Тарас знова до гробу Господнього з иншим старцем, з котрим познакомив ся на корабли. Хотів він перетиснути ся наперед, але не міг, станув під стовпом і молить ся. Поглянув наперед — знов під лямпами при самім гробі Господнім стоїть Елисей, руки витягнув, як священник коло вівтаря, а лисина блищить на цілу голову. — Но, думає Тарас, тепер вже його не пущу. Почав продиратись наперед; не найшов... нема Елисея. Певно війшов вже. На третий день знов пішов Тарас на Богослужене, дивить ся, знова на самім святім місци стоїть Елисей, руки розпростер і глядить в гору, неначеб видів що над собою, а лисина в него блищить на всю голову. — Ну, гадає Тарас. Тепер вже його не пущу, піду стану при входї, а там вже не розминемо ся. Вийшов Тарас стояв, стояв... всї вийшли— Елисея не було.

Через 6 недїль пробував Тарас в Єрусалимі а всюди бував... і в Вифлиємі і на Йордани.Взяв в фляшину води йорданської, взяв землї святої і свічок купив зі святого місця, видав всї гроші, лиш на дорогу остало ся. Тай пішов Тарас до дому. Дійшов до Яфи, сїв на корабель приплив до Одеси і пішки домів...

IX.

Вертає Тарас тою самою дорогою, а чим близше до хати, тим більший у него неспокій,

як там без него в хаті живуть. Много, думає, через рік води упливе. Майно збирай ціле житє, а щоб його знищити, не богато часу треба. Як то без него син ґаздівством кермує, як там худібка перезимувала, чи так хату вибудували, як казав. Прийшов Тарас в те місце, де минувшого року розстав ся з Елисеєм, тай бачить, яка зміна тут настала. Де минувшого року нарід бідував, нині всї в достатку жиють. Урожаї були сего літа гарні. Під вечір прийшов Тарас до того села, де відлучив ся було від него Елисей. Ли біше увійшов в село, вибігла з хати дївчинка в білій сорочці. — Діду, дідусю! зайдїть до нас. — Хотїв Тарас дальше іти, але дївчинка не пускає, а до хати тягне.Вийшла на поріг іженщина і просить, — зайди, говорить, дідусю,, повечеряєш, переночуєш. Зайшов Тарас. — Може би, думає, про Елисея спитати, здаесь, що як раз в сю хату він вступив напитись. Увійшов в хату Тарас та сейчас посадили його за стіл, жінка поставила перед ним молока. Подякував Тарас, та похвалив людий, що вони такі гостинні для путників Покивала тоді головою жінка, тай каже. „Якже-ж нам путників не шанувати? Ми через путника до житя вернули. Жили ми, забувши на Бога і покарав нас так Господь, що всї ми лиш смерти ожидали, вже вмирати би нам треба, колиб не післав нам Бог оттакого, як ти старця. Зайшов він серед дня води напитись, але побачив нас, пожалував, тай лишив ся у нас. І поїв і кормив — на ноги поставив, і землю викупив і коня з возом викупив — тай пішов". — Увійшла старуха в хату, тай собі каже: „Тай не знаємо

самі, чи чоловік се був, чи ангел Божий. Всїх любив, всїх жалував і відійшовши, не сказав, хто він, що і молитись за кого, не знаемо. Памятаю, як би нинї — лежу я, смерти очікую, дивлю ся, увійшов старець невеличкий, лисий — води напитись. Ще я грішна подумала, пощо тут волочить ся? А він от що зробив; як побачив нас, сейчас торбинку на землю, от на тім місци розвязав". Тут перебила дївчинка: „Нї, бабусю, каже, він наперед сюди на хатї торбу постав, а потім на лаву положив". Та зачали вони переконуватись та всї слова його і дїла споминати, де він сидїв, де спав, що робив і що кому сказав. На ніч приїхав і ґазда на кони і рівнож почав за Елисея розказувати, як він в них жив.— „Як би не він, каже, то всї ми в гріхах померлиб. Умиралисьмо в розпуцї, на Бога і на людий нарікали. А він нас і на ноги поставив і через него ми Бога пізнали і в добрих людий увірили. Спаси його Господи! Перше як худоба жилисьмо, а він нас людьми здїлав". — Напоїли, накормили Тараса, положили спати, тай самі лягли. Лежить Тарас і не може заснути, не виходить йому з голови Елисей, як він видїв його в Єрусалимі на святім місци. — Таким способом упередив мене Елисей. Мої труди, хто знає, чи приняті, а його приняті Господом. Рано попрощались з Тарасом люди, дали в торбу пирогів на дорогу і пішли до роботи — а Тарас в свою дорогу.

X.

Цїлий рік перемандрував Тарас. На весну вернув ся домів. Прийшов він домів під вечір. Сина в дома не застав, в коршмі сидів. Прийшов син, почав його Тарас допитувати ся про все, та видить, щось не добре син ґаздував; гроші всї прогайнував, а роботи не видко нїгде. Прийшло до сварки, ба в кінци і до бійки. На другий день рано вийшов Тарас на село. Переходячи коло хати Елисея, стрінув ся з його старою. „Як ся маєте, куме, каже вона, щасливо йшло ся?" Славити Господа, відповідає Тарас, щасливо вернувєм, та лиш твого старого по дорозї згубивєм а... чую, домів вернув". „Та вернув ся, каже стара, вже давно, ще якось по Успенію. Тай утїшилисьмо ся, що прийшов. Скучно нам було без него. Хоч і роботи такої з него нема — вже в лїтах. Але все веселїйше.

— Щож, дома він тепер?

— Так дома. Коло пчіл сидить, хорошо роять ся. Зайдіть, а то рад буде.

Пішов Тарас через сїни, подвірє до пасїки. Дивить ся — стоїть Елисей без сїтки, без рукавиць, в кафтанї під берізкою, руки витягнув і дивить ся в гору, а лисина блищить на цїлу голову, так як він в Єрусалимі при гробі стояв, а над ним як в Єрусалимі яснїє сонце, а вокруг голови золоті пчілки в вінець звили ся, вють ся і не жалять його. Кликнула на Елисея жінка: —„Кум каже, прийшов". Оглянув ся Елисей, урадував ся, пішов йому на зустріч. „Як ся має... , як ся маєш; щасливо прийшов?" „Та н... перей-

шли, от водиці тобі з Йордану принісем. Прийди, возьмеш собі, але чи приняв Господь труди? — Спаси-біг куме!

Помовчав Тарас та й каже: „Ногами то був я, але душею.....“

—Божа справа, куме — відповідає Елисей.

І пригадала ся тепер хата, де його так принимали і де тільки наоповідали ся люди йому про добродійства Елисея, тай так каже:

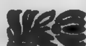
— Знаєш, заходив я в повороті також в ту хату, до котрої ти, ідучи зі мною, вступив води напитись.

Але не хотів його слухати Елисей, видко було, що змінив ся, махнув лиш рукою та каже:

— Божа справа в тім, не наша, от що там, ходім у хату, принесу меду, побалакаем дещо, давно не виділись....

Тай заговорив Елисей про що инше, поплила вже свобідна балаканина між двома старцями-приятелями. Така вже й була вдача Елисея, що не любив про свої заслуги говорити. А в серци Тараса збудив ся тихий подив для товариша, він не споминав йому більше ані про людий в хаті, ані що він його бачив в Єрусалимі, лиш тихе зітхане було свідком, які чувства проймали його душу. Він поняв тепер, що на сім світі казав Бог кождому сплатити свій довг молитвою й добрими ділами.

Написав **Л. Н. Толстой.**

ДЕ ЛЮБОВ, ТАМ І БОГ.

Жив в однім місті швець Мартин Авдієч. Жив він в кімнатці, що була глибоко під верхною частиною дому, під землею, як буває в міських домах. Кімната мала одно вікно, що виходило на улицю. Через него було видно, як переходили люди. Хотяй видно було тілько ноги, однак Мартин по ногах пізнавав людий.

Мартин Авдієч жив давно на однім місци і мав богато знакомих. Рідко знайшлась пара чобіт, що не була би раз, або два в него в руках. До деяких прибиває золї, до других дає латку, инші позашиває, а часом дасть навіть нові носики. І часто через вікно він видів свою роботу.

Роботи було богато тому, що Авдієч робив щиро, матеріял давав добрий, плату брав умірковану і слова дотримував.Коли на час може зробити — обіцює, колиж нї, так не буде дурити і наперед каже, тому всї знали Авдієча і роботи в него було повно.

Авдієч завсїгди був гарним чоловіком, а на старість став ще більше о своїй души думати і до Бога зближати ся.

Давно вже померла Авдієчева жінка і зістав ся синок — три роки йому було. Дїти в них не жили. Старші ще перєдтим померли. З початку хотів Авдієч синка сестрі на село дати, а потім

розрумав: „тяжко буде хлопцеви в чужій родині жити, виростати, лишу його при собі". Покинув тоді Авдієч свого тестя і став жити в найнятім помешканю.

Та не дав Бог Авдієчу з дітий потіхи вже зовсім. Ледво хлопець підріс, став батькови помагати, тілько б ним тепер тішити ся, нараз заслаб, полежав тиждень і вмер. Похоронив Мартин Авдієч сина і напала на него така розпука, що став на Бога нарікати. Туга така найшла на него, що нераз просив у Бога смерти і докоряв Богу, чому той не його старого, але його сина взяв до себе. Перестав Авдієч і до церкви ходити.

Аж раз зайшов до него з Тройці земляк-старець, який вже осьмий рік ходив по святих місцях. Розговорив ся з ним Авдієч, зачав на своє горе нарікати і каже:

— І жити більше не хоче ся. Тілько би вмерти. Того одного в Бога прошу. Безнадійний я тепер чоловік.

І сказав йому старець:

— Нерозумно ти говориш, Мартине, годі нам божі діла судити. Не нашим розумом, а божим судом все діє ся. Твому синови Бог судив вмерти, а тобі жити. Виходить, що так ліпше. А в розпуку вдаєш ся тому, що ти для своєї втіхи лише хочеш жити.

— А на що-ж жити? — запитав Мартин?

І старець каже:

— Для Бога, Мартине, жити треба. Він тобі житє дає, для него і жий. Коли зачнеш для него жити, стане тобі на души легко і все тоб

легким стане.

Помовчав Мартин, а там і говорить:

— Як же для Бога жити?

І знов каже старець:

— Христос нам показав як для Бога жити. ж вмієш читати? Купи Євангеліє і читай — пізнаєш, як для Бога жити. Там всьо показано.

Запали ті слова глубоко в серце Авдієчу. І пійшов він ще того дня,купив Євангеліє і зачав читати.

З початку думав він читати тільки в свята, але як зачав, так йому на душі гарно стало, що читам уже кождого дня. Іноді як зачитає ся, то з лямпи вигорить вся нафта, а він не може від книжки відірвати ся. Зачав він читати кождого вечера. А чим більше читав, тим яснійше ставало йому, чого від него Бог хоче і як треба для Бога жити. І все легче і легче ставало йому на душі. Давнійше нім піде спати, охає і сина згадує, а тепер тільки скаже: „Слава Тобі Господи! Твоя воля!"

Від того часу все житє Авдієча змінило ся. Бувало при святі заходив і до каварні чаю напити ся і горівки не цурав ся. Випє бувало зі знакомим чоловіком, а хоч і не пяний, а все таки виходить веселий, говорить щобудь пусте, посперечає ся, наговорить непотрібного. Тепер те все минуло ся. Житє стало тихе і радісне. Рано сідає до роботи,а скінчивши, здіймає лямпу, ставить на стіл, бере з полиці книжку і читає. А чим довше читає, тим ліпше розуміє і тим стає більше вдоволений.

Раз до пізна читав він. В главі шестій Луки вичитав такі слова: „Хто ударить тебе в одно лице, настав і друге.; хто бере в тебе верхню одежу, віддай йому і сорочку. Просячому давай, а від взявшого в тебе не відбирай. І як хочеш, щоби вам люди робили, так і ви їм робіть.

Прочитав і дальше, де Господь говорить

„Чому ви кличете мене: Господи, Господи! а не робите, що я кажу? Всякий приходячий до мене і слухаючий мої слова і виповняючий їх, подібний до чоловіка, що побудував свій дім на камени. І коли прийшла вода, не могла його знищити, бо він стояв на камени. А хто слухає, а не виповняє слів моїх, подібний до чоловіка будуючого дім на піску і коли прийшла вода, дім завалив ся.

Прочитавши Авдієч скинув окуляри, положив книжку, спер ся на стіл і задумав ся. І став він приміряти своє житє до тих слів. Зачав питати себе:

— Чи дім мій на камени, чи на піску? Добре, колиб на камени. Легко, як один сидиш — здає ся, все зробив, як Бог хоче, а забудеш ся і знов согрішиш. Все-ж буду старатись. Поможи мені Господи.

Жаль було йти спати і тому читав дальше про сотника, про сина вдови, про відповідь Івановим ученикам і дійшов до того місця, як богатий фарисей закликав Ісуса до себе в гостину як жінка грішниця помазала йому ноги, обмила їх слезами і як Ісус оправдав її. А дальше почав читати:

„І обернувшись до жінки, сказав Симону:

Чи видиш сю жінку? Я прийшов до твого дому а ти не обмив моїх ніг водою, а вона слезами обмила і волосєм обтерла ноги мої. Ти на привитанє не поцілував мене, а вона, відколи я прийшов, не перестає цілувати моїх ніг. Ти не помастив маслом моєї голови, а вона миром помазала мої ноги".

Прочитав ті слова і думає:

— Води на ноги не дав, не поцілував, голови маслом не помастив...

Зложив книжку, зняв окуляри і знов задумав ся.

— Таки видно, що я був фарисеєм — думає. І я лише про себе памятав. Як би чаю напити ся, бути в теплї, або холодї, а не думав про гостя.А хтож сей гість?Самий Господь. Колиб до мене прийшов, чи так я зробив би?

Спер ся він на обі руки і задрімав, не знаючи того.

—Мартине!—нараз закликало щось над його ухом.

Пробудив ся Мартин, злякав ся.

— Хто ту?....

Обернув ся, глянув на двері — нема нікого. Знов зачав дрімати і знов чує:

— Мартине! Мартине! дивись завтра на вулицю, я прийду.

Знов прокинув ся, встав від стола, протер очи. І не знає чи в снї, чи на яві чув він ті слова. Загасив лямпу і лїг спати.

Раненько встав Мартин, помолив ся Богу, запалив в печі, поставив борщ, кашу, наставив самовар, заложив фартух і сїв коло вікна до ро-

боти. Сидить, працює, а все по вчорашньому думає. Думає на двоє: раз думає, що причуло ся, а другий раз, що дійсно він чув голос.

Сидить за роботою, та раз ураз в вікно дивить ся. А як хто перейде в незнакомих чоботах зігне ся і заглядає, щоби побачити лице. Перейшов сторож, перейшов водовоз, опісля старий салдат з лопатою в руках. Пізнав його Авдієч. Салдат звав ся Степанич, а жив він у сусїдного купця на ласцї. Мав він там помагати сторожеви. І став він коло Мартинового вікна відкидати сніг. Подивив ся на него Мартин і робить дальше.

– Ну, одурів я на старість, — думає він — Степанич сніг чистить, а я думаю, що до мене йде Христос. Зовсїм одурів.

Зробив кілька штихів і знов щось його тягне до вікна. Поглянув знов і видить, як Степанич спер лопату до стїни і нїби гріє ся, нїби віддихає.

– Чоловік старий, збідований; і снїгу відкидати нема сили — подумав він. Можеб дати йому чаю напити ся. Ось вже й самовар готовий.

Положив шило, встав, поставив на стів самовар, налив чаю і постукав в вікно. Степанич обернув ся і підійшов до вікна. Мартин кликнув його і пійшов отвирати двері.

– Ходи, загрієш ся, ну, — сказав він. Змерз, правда?

– Спаси тебе Христос, а то кости ломлять, каже Степанич.

Увійшов, пострясав сніг, зачав витирати ноги, щоб не зробити слїду на земли, а сам аж за-

тачуєсь.

— Лиши витирати. Я витру. Ходи, сідай, вот чаю випий.

І налив він дві склянки, одну поставив перед гостя, а з другої вилив в мишинку і зачав дути.

Випив Степанич, склянку перевернув і зачав дякувати. А видно, ще випив би.

— Пий ще, сказав Авдієч і ще налив.

Пє Мартин свій чай і все в вікно поглядад.

— Ти сподієш ся когось? —питає гість.

— Сподію ся? І ніяково сказати кого сподію ся. Сподіюсь, не сподіюсь, а запало мені в серце одно слово,сам не знаю. Знаєш, читав я вчера Євангеліє про Христа, як він терпів, як по земли ходив. Думаю, ти знаєш?

—Чув, чув, каже Степанич, та ми люди темні, письма не вміем.

— Ну, так, читаю я про саме те, як він по земли ходив. Читаю я, знаєш, як він до Фарисея прийшов, а той його не пошанував як треба.Так ото, брате мій,читав я вчера про тесаме і подумав: нехай би таке трафилось мені, або кому другому, то не знав би як приняти. А там він не приняв. Подумав я так і задрімав. Задрімав, брате мій і чую—що мене кличе; підніс ся, чую, шепче хтось: — сподій ся, каже, завтра прийду.Так два рази. Ну, і чи віриш, се так залізло мені в голову, що сам себе ганьблю і все чекаю його— Христа.

Степанич помахав головою і не сказав нічого, а допив склянку і положив її боком, але Авдієч підніс і налив ще.

— Пий на здоровлє. Ще так думаю, що коли він, Господонько, по земли ходив, не гордив нїким, а з простим народом більше приставав. Завсїгди до простих ходив, учеників вибирав з між нашого брата, таких як ми грішні, з працюючих. Хто, каже, підвисшає ся, той принизить ся, а хто унижуєсь, той підвисшить ся. Ви мене, говорить, Господом називаєте, а я ,говорить, вам ноги обмию. Хто хоче бути першим, говорить, нехай буде всїм слуга. Длятого, говорить, щасливі убогі, смиренні, лагідні, милосердні...

Забув про свій чай Степанич. Чоловік він був старий, скорий до плачу. Сидить, слухає, а слези котять ся по лици.

Ну, пий ще, — каже Авдїєч.

Та Степанич перехрестив ся, подякував, відсунув склянку і встав.

— Спасибіг тобі, говорить, Мартине Авдїєчу; погостив ти мене і душу і тїло наситив.

— Будь ласка, заходи ще другий раз, я рад гостеви.

Степанич пійшов, а Мартин вилив послїдний чай, допив, позабирав посуду і знов сїв коло вікна до роботи. Робить, а все поглядає в вікно – Христа чекає, все о нїм і його дїлах думає. І в його все ріжні дїла Христові.

Перейшли два салдати, один в військових, другий в своїх чоботах; перейшов потім господар в чистих кальошах; перейшов булочник з кошиком. Всї пійшли геть. Аж ось селянка появилась перед вікном. Минувши вікно, зупинилась. Поглянув на ню Мартин з під вікна і бачить — женщина чужа, бідно вбрана, з дитиною,

стала коло стїни плечми до вітру і завивае дитину; а й завити нема в що. Одежа на жінції лиха, літня. І чути, що дитина плаче, а вона її заговорює та ніяк не заговорить. Встав Авдієч, вийшов в двері на сходи і закликав:

Жінко, гей жінко!

Жінка почула і обернулась.

— Чому так на зимні з дитиною стоїш. Зайди сюда, тут тепло, ліпше її обвинеш, а нуж, сюда.

Здивувалась жінка. Бачить, чоловік старий, поважний, в фартусї, окуляри на носі. Пійшла за ним.

Увійшла в кімнату, стала.

— Сюда, говорить, сїдай коло печі, загрієш ся і нагодуєш дитину.

— Молока в грудях нема, сама від раня не їла, — сказала жінка, а все таки взяла дитину до грудий.

Покрутив Авдієч головою, пійшов до стола, взяв хлїба, мищинку, відставив затулу, налив в мисочку; витягнув горнець з кашею, однак ще була не готова. Взяв хлїба і з борщем поставив на столї.

— Сїдай, каже, жінко, зїж троха, а коло дитини я посиджу. В мене також були дїти і я вмію їх бавити.

Перехрестилась жінка, сїла і зачала їсти, а Мартин сїв коло дитини на постели. Зачав цмокати, цмокав довго, але щось не йшло — зубів нема. Дитина кричить. І придумав він пальцем її страшити. Замахне ся просто до ротика і візьме. А в рот не дає, бо палець чорний, зама-

щений. Задивив ся хлопець, затих, а дальше став сміяти ся. Втїшив ся Мартин. А жінка їсть та розказує, хто вона, куди ходила.

— Я, — каже вона, — салдатка. Осьмий місяць, як чоловіка пігнали кудась і чутки нема. Жила на службі, там і дитина народила ся. Та з дитиною не потребують. Третий місяць волочу ся без роботи. Все з себе проїла. Хотїла в мамки — не беруть, кажуть, що марна. Ходила до купчихи, там наша бабка жиє, обіцяли приймити. Я думала, що зараз,а вона казала за тиждень прийти, а жиє далеко. Зморила я його, зовсїм замучила. Спасибіг хозяйцї, що жалує нас і за ради Христа держить в себе. Без неї не знала би як прожити.

Здихнув Авдїєч і каже:

— Ти теплої одежі не маєш, що?

— Де менї вже й одежу мати. Вчера послїдну хустку за двогривенник (20 копійок) заставила.

Підійшла до постелї, взяла хлопця, а Мартин встав, підійшов до стїни, пошукав і приніс стару одежу.

— На, говорить, хоч і стара, а всеж може придати ся.

Подивилась жінка на одежу, подивилась на Мартина, взяла одежу і заплакала. Відвернув ся й Мартин, пошукав чогось під постелию в скринцї і сїв проти жінки.

І сказала жінка:

— Нехай спасе тебе Христос дїдусю. Прислав, видно, він мене під твоє вікно. Заморозила би я дитину. Вийшла, було темно, а тепер та

ка студїнь настала. Видно, що й тебе він заставив подивити сь в вікно і мене бідну пожалувати.

Усміхнув ся Мартин і каже:

—Вжеж він заставив. Не зачимбудь в вікно заглядаю.

І розказав салдатцї свій сон, як він чув голос, що Господь обіцяв прийти до него.

—І таке може бути, сказала жінка, встала, накинула одежу, завинула дитину і стала прощати ся, та дякувати.

— Прийми ради Христа, сказав Авдїєч і дав жінцї двогривенник; хустку викупиш.

Перехрестив ся він, перехрестилась жінка і пійшла.

Тепер зїв Мартин борщу і сїв до роботи. Робить, а за вікно памятає.Як тїлько стає темнїйше, він зараз дивить ся хто пішов.

Йшли знакомі, йшли чужі, але не було нікого незвичайного.

Аж видить він, проти вікна спинила ся стара бабуся, купчиха. Несе кошичок з яблоками. Не богато лишило ся, всї майже продала. А на плечах несе мішок з трісками. Видно, набрала десь при будові, до дому несе. Тяжко стало, хотїла мішок передати на друге плече, отже опустила мішок на землю, поставила кошик і зачала тріски підтрясати. Нараз нізвідки взяв ся хлопчиско в пірваній шапцї, злапав яблоко і хотїв тїкати. Побачила жінка і злапала хлопця за рукав. Сїпнув хлопець, хотїв вирвати ся, але жінка злапала його обома руками, скинула шапку і взяла за волосе. Кричить хлопець, клине жінцї.

Кинув Авдієч шило на землю, скочив до дверий, зашпортав ся на сходах і окуляри в пали на землю. Жінка клене і до городового хоче провадити, а хлопець видирає ся.

— Я — говорить — не брав, за що беш, пусти.

Зачав Мартин вговорювати, взяв хлопця за руку і каже:

— Пусти його, бабусю, прости йому ради Христа.

— Я йому так прощу, що він до нових вініків не забуде. На поліцію, його, шибеника.

Зачав Авдієч просити:

Пусти, бабусю, він більше не буде так робити. Пусти його...

Жінка пустила і хлопчик хотів утікати, але той злапав його за руку.

—Проси, каже, в бабусі прощеня. І більше не роби так. Я видів, як ти взяв.

Заплакав хлопець і перепросив бабусю.

— Ну, добре. А тепер візьми яблоко.

І Авдієч взяв з кошика яблоко і дав хлопцеви, а жінці каже:

— За яблоко тобі зараз заплачу.

Вже ти їх так добре розпускаєш, поганців. Йому треба дати таку нагороду, щоби він тиждень не міг сісти.

— Ех, бабусю!... По нашому оно так, а по божому не зовсім. Дітий також треба учити, а не тілько бити. Коли його вибити за яблоко, то що належить ся нам за наші гріхи?

Замовкла жінка.

І розказав Авдієч жінці про того довжника

що йому віритель простив великий довг, а він сейчас пійшов і зачав дусити свого малого довжника слухає жінка і хлопець слухає.

— Бог казав прощати, инакше він нам не простить. Всім прощати, а малознаючому ще більше.

Покрутила жінка головою і здихнула.

— Так, то, так, але вже досить нагрішились вони.

— Тому то ми старі повинні їх учити.

— Так і я кажу. В мене старої було їх семеро, а зістала ся одна дочка.

І зачала бабуся розказувати, як вона жиє в дочки, кілько в неї внучат.

— От і сили нема, а працюю. Малих внучат шкода, бо й гарні такі. Ніхто мене не стрічає так радо, як вони. Аксютка від мене не пійде до нікого. — І бабуся розказуючи, зовсім злагідніла.... Бог з ним! — показала вона на хлопця.

Тілько що хотіла бабуся брати мішок і забиратись в дорогу, ях хлопець скочив:

— Я вам бабусю поможу нести, мені по дорозі.

Стара покрутила головою і дала хлопцеви мішок.

І пійшли. Бабуся забула навіть взяти плату за яблоко. Мартин стояв і слухав, як вони щось говорили.

Вернув ся Мартин до хати, на сходах знайшов окуляри і взяв ся до роботи. Поробив ще троха і вже темно стало. По місті зачали світити ліхтарі.

Бачу, що вже і лямпу треба світити, поду-

мав він, взяв лямпу, засвітив, поставив і зачав дальше робити. Докінчив один чобіт, оглянув довкола — добре. Поскладав річи, змів окрайки, зібрав щетину і кінці дратви, поставив лямпу на столі, взяв Євангеліє. Хотів отворити на тім місци, де він вчера зазначив обрізком сафяну, але отворив в другім місці. Колиж отворив, пригадав ся йому вчерашний сон.

Ледво нагадав, як здалось йому, що ніби хтось шелестить, ногами ступає поза ним. Оглянув ся і бачить: — дійсно стоять люди в темнім куті, тілько не може розпізнати які. І до уха долетів якийсь шепіт:

— Мартине! Мартине! Чи не пізнав мене?

— Кого? — запитав він.

— Мене — сказав голос. Се-ж я. — І виступив з темного кута Степанич, усміхнув ся і зник.

— І се я! — сказав знов голос.

І виступила з темного кута женщина з дитиною, усміхнулась, засміялась також дитина і привид мов мрака розійшов ся.

— І се я! — сказав голос в трете.

Виступили тепер бабуся і хлопець з яблоком і таксамо зникли.

Втішно стало на душі Авдієча, він перехрестив ся, заложив окуляри і зачав читати Євангеліє там, де отворило ся. І було там написано:

Я був голодний і ви дали мені їсти; я був жаждущий і ви напоїли мене; був в дорозі і ви прийняли мене.

Ще дальше прочитав:

— Що зробилисьте одному з сих **малих**, менї зробилисьте.

Тепер зрозумів Мартин, що не ошукав його сон; зрозумів, що справдї того дня приходив до него Спаситель і що він приняв Його.

ЗАХЛАННИЙ ЧОЛОВІК.

I.

Приїхала раз в гостину з міста старша сестра до молодшої на село. Старша була в місті за купцем, а молодша на селї за хлопом. Пють сестри чай і розмавляють собі. Старша хвалить ся своїм міським житєм; як то вона з дїтьми вбирає ся, як солодко їсть і пє, як їздить на забави і театри. Образила ся молодша сестра тай почала купецьке житє понижати, а своє мужицьке хвалити. „Не приміняла би я, каже, свого житя на твоє. Вправдї скромненько живемо, але страху не маємо. Ви — хоч лїпше живете, всеж або богато вторгуєте, або всьо проторгуєте. І таке буває, що нинї богатий, а завтра без даху останеш ся. А наше мужицьке ремесло безпечнїйше. богатими ми не є, але ситими.

Тодї каже старша сестра: І ситість то така, як у безрог, або худоби! Нї одежи порядної, нї мешканя, — щоб не знати як трудив ся твій господар, живете в гною і в гною помрете і дїтям то саме буде.

Та що-ж!— каже молодша — у нас вже так? Вправдї ми твердо живемо, але як своя земля є нікому не кланяємо ся, нікого не боїмо ся. Ви знова в містї всї в покусах живете. Нинї добре,

а завтра трафить ся, скусить нечистий твого мужа чи то на карти, чи на піятику, чи на розпусту. Тай всьо піде на нінащо. Чи-ж не буває таке?

Чув Пахом — ґазда на печи, що баби балакають. „Свята, каже, се правда. Як наш чоловік з малку землицю рідну перевертає, то і в голову дур не піде. Одно лиш біда — землї мало. А як би так землї до сита, то самого чорта вже не боявбим ся". Випили баби чай, побалакали ще о тім, о сїм, тай полягали спати. А чорт за печию сидїв і все чув. Втїшив ся він, що жінка чоловіка до хвальби привела, а хвалив ся він, що як би земля у него була і чорт не взяв би його. „Добре, думає, попробуємо ся; я тобі землї богато дам. Землею тебе возьму.

II.

В сусїдстві сего села жила досить богата панї. Було у неї 120 морґів землї. Перше жила вона з мужиками в згоді —нікого не кривдила, та наняв ся до неї якийсь вислужений жовнїр за карбівника і почав мужикам карами допікати. Щоб як не стеріг ся Пахом, все або кінь в овес забіжить, або корова в сад залїзе, або телята в луг втікнуть, а за все кара. Платить Пахом і челядь сварить і не один гріх через се зробить.Аж прийшла зима. Пішла чутка, що панї землю продає, а купує якийсь далекий пан. Почули мужики: зле —подумали вони, ще гірші кари будуть чим за панї і стали просити, щоби нікому землї не продавала, лиш їм. Обіцяли дорожше заплатити. Згодила ся панї. Хотїли мужики в спілцї

землю купити, та не могли погодитись. І рішили вони купувати землю кождий з осібна. І на се пристала панї.

Почув Пахом, що сусід купив у панї 20 моргів, а вона йому половину грошей ратами позволила сплатити, тай завидно йому стало. Розкуплять — думає він, — всю землю, а я при нічим останусь. Зачав він з жінкою радити. — Люди купують, треба, — каже, — і нам купити з десять моргів. А то й жити нема як, карами здер карбівник.

Було в него троха гроша зложеного, та продали ще коня, половину роїв пчільних, сина післали на зарібок тай назбирала ся половина потрібних грошей.

Зібрав Пахом гроші, вибрав землю — 15 моргів з ліском, тай пішов до панї торгувати. Купив 15 моргів і дав задаток. Поїхали опісля до міста, списали контракт, дав мужик половину грошей, а решту зобовязав ся виплатити до двох літ — тай взяв землю. Позичив ще Пахом грошей, купив насіння. Засіяв купну землю, зародило хорошо. За один рік сплатив довги. І став Пахом властителем. свою вже землю орав і сіяв, на своїй земли сіно косив, дерево зі своєї землї рубав, тай на своїй землї худобу пас. Виїде бувало Пахом на свою давну ниву на луг — не нарадує ся. І трава здаєсь йому на нїй инша і якісь як би инші цвіти цвитуть. Бувало давнїйше приходив сюди — земля як земля, а нині земля неначе инша стала.

III.

Живе так Пахом і тішить ся. Всюди хорошо, лиш почали мужики Пахомови шкоду робити; просив по доброму, не помагало; то пастухи корову в луг пустять, то коні в ночи у збіже зайдуть. З початку виганяв Пахом, нічо не мовив, не скаржив; але потім розсердив ся, почав скаржити до суду. І хоч знає, що з біди, а не навмисно роблять мужики шкоду, але гадає: — Не можна позваляти, — вони би все знищили. Треба їм дати научку.

Повчив так судом раз, повчив другий, пока рали одного другого. Набрали до Пахома сусіди злість, тепер вже навмисне шкоду робили. Хтось вибрав ся в ночи в Пахомів лісок — та десять липок вирізав. Приїхав Пахом до ліса, глядить — біліє. Підїхав близше, лиш галузки довкола лежать, тай пні сторчать. Злість взяла Пахома. „Ей — думає — як би знати, хто се зробив, вже відплатив би я йому. Думав, думав,хто би то такий міг бути. „Ніхто инший, лиш Семко". Пійшов він до Семена на подвіре шукати, нічого не знайшов вправді, але за те посварили ся Ще більше переконав ся Пахом, що то Семко зробив. Подав скаргу. Пізвали їх до суду. Судили, судили, вкінци увільнили Семка, бо не було доказів. Ще гірше розсердив ся Пахом; з судіями навіть посварив ся. „Ви, — каже, — за злодіями обстаєте. Якбисьте самі справедливо жили, то злодіїв не оправдувалиб!? Посварив ся Пахом і з судіями і з сусідами. Стало Пахомови на земли своїй обширнійше, зато в світі тіснїй-

ше.

В той час пішла чутка, що нарід іде на нові місця і там оселяє ся. Тай думає Пахом: „Самому мені із своєї землї йти не треба, але як би так хто з наших пішов, в нас би обширнїйше стало. Я би сю землю купив, та житє поправило би ся. А так тїсно". Одного разу зайшов до него подорожний мужик. Впустив Пахом подорожного, розбалакав ся з ним — звідки Бог провадить? Відповідає подорожний, що йде з далека аж з над Волги, там на роботї був. Слово по слові оповідає, як там нарід іде поселятись. Поселили ся, каже, там з його села, дістав кождий по 10 десятин на кожду особу. А земля там урожайна як мало де. Один мужик — каже — цїлком бідний, з голими руками прийшов, а тепер по 50 десятин пшениції засїває.

Охота взяла Пахома і собі стати богачом. „Пощо — думає — тут тїсно жити, продам землю і хату, а там за ті гроші побудуюсь і господарство заведу. Тільки би о тім самому треба пересвідчитись.

Лїтом вибрав ся, та пішов, а коли прийшов до місця, про котре чув, переконав ся, що точно так було, як говорив подорожний. Живуть мужики обширно, по 10 десятин для кождої голови призначено. За марні гроші можна богато землї накупити. Оглянувши все Пахом, вернув ся домів. Продав землю, будинки, продав всю худобу, а звесною поїхав на нові місця.

IV.

Приїхав Пахом з родиною на нові місця

приняли його в громаду, виділили землю, тай став Пахом в двоє богатий, чим перше. Побудував ся, худібки розмножив богато і жити стало тепер в десятеро лучше, чим на старині. Але минув якийсь час і на тій земли стало Пахомови тїсно.Купував вправді чимраз більше землї, але все те для него мало і мало. А урожаї випали тодї гарні, гроший придбало ся тай захотїв за се землї докупити. Опанувала його якась невгасама жадоба землї, чим раз більше землї. Над сили працював, бувало ночами стає і робить, одна думка заволодїла над ним, землї, та ще землї. Раз якось заїхав в то село, де жив Пахом, подорожний купець. Станув коло коршми на попас, а сам увійшов до середини. Скоро завязалась між ним а мужиками бесїда. Оповідав купець, що їде з далеких сторін, де живуть Башкирцї. „Там, — каже, купивєм від Башкирцїв тисяч пятьсот десятин землї. Земля там дешева як борщ". Чув сї слова Пахом, присунув ся близше тай став питати купця, як і що? „Землї, — говорить купець, там тільки, що й за рік не обійдеш. А нарід там дурний як барани. Лиш почастувати їх, обдарити чим небудь, а землї як золото можна за пів дармо взяти". — „Щож, — подумав Пахом, я за моє майно, можу там стати великим богачем — отби спробувати.

V.

Розпитав Пахом ще о дорогу і лиш купець відїхав, зібрав ся в дорогу. Взяв з собою найми та, оставив дім і жінку тай поїхав. По дорозї вступив до міста, накупив ріжних дарунків для

Башкирців, так, як купець казав. Їхали, так їхали, аж на семий тиждень приїхали на башкирське кочовище. Все так, як оповідав купець. Жи вуть всї в степах, понад річкою, в шкіряних шатрах. Самі не орють, тай хлїба не їдять. А в степах ходять самопас стада худоби і коний та пасуть ся. Два рази на день зганяють кобили, жінки доять кобиляче молоко, роблять з него кумис та сир.. А мущини тільки всего, що кумис і баранину їдять, та на сопілках виграваають. Нарід зовсім темний, веселий та лагідний. Лиш побачили вони Пахома, вийшли зі своїх шатер та кругом обступили гостя. Знайшов ся і переводчик. Каже йому отже Пахом, що прийшов землю купувати. Втїшили ся Башкирцї, завели Пахома до найбільшого шатра, посадили на килимі, почали гостити кумисом та бараниною. Тодї Пахом виняв подарунки тай обдарував Башкирців. Ще більше утїшили ся Башкирцї. Шварґотїли, шварґотїли між собою, опісля казали переводчикови говорити.

— Кажуть тобі сказати — говорить переводчик — що ти їм подобав ся, та що в нас звичай такий, щоби гостя за його дарунки також обдарити. Ти обдарив нас; тепер скажи, що тобі у нас подобало ся, щобисьмо могли тебе рівнож обдарити.

—Подобала ся менї, каже Пахом, передусім ваша земля. В нас — каже— землї мало, тай земля вироджена, а у вас землї богато і добра земля. Переводчик переложив то Башкирцям по їхньому. Погуторили між собою Башкирцї, по-

гуторили і хоч Пахом не розуміє їх мови, бачить що весело кричать щось та сміють ся. Потім затихли, глядять на Пахома, а переводчик говорить:

— Кажуть вони тобі сказати, що за твоє добро готові вони тобі тілько землї дати, скілько хочеш. Лиш покажи кілько — а буде твоя.

Поговорили вони ще, та чомусь між собою почали сварити ся. Питає Пахом, о що сварять ся? Тай каже йому переводчик: „Одні говорять що треба ще начальника спитати, а другі кажуть ї без него можна.

VI.

Сварять ся Башкирці аж тут іде чоловік в лисїй шапції; всї замовкли і встали. І каже переводчик: То — сам начальник. Сейчас дав Пахом і начальникови подарунок, той сїв на першім місци. Тодї Башкирцї зачали йому щось оповідати. Слухав, слухав старшина, усміхнув ся, тай каже:

Що-ж — каже, — можна. Бери, де хочеш — землї богато! Подякував Пахом тай каже:

— Землї у вас богато, а менї так дуже не треба. Лиш хотївбим знати, котра буде моя. Все таки лїпше відмірати тай зробити угоду. А то Бог знає, що може трафити ся. Ви, добрі люди, даєте, але ващі дїти можуть потім відобрати.

Усміхнув ся начальник, та й каже: „Щож, можна і так. У нас тут і писар є, спишемо контракт, поїдемо до міста затвердити. У нас тут купив проїздний купець, за день заплатив тисяч золотих і ти так зробиш". „Добре, каже Пахом,

але не знаю, що то за міра: день, кількож то десятин буде?" — „Ми того, говорить старшина, рахунку не знаємо. У нас міра така: Скілько через день обійдеш, то буде твоє".

Здивував ся Пахом: „То-ж то, каже, за день богато можна обійти".

Засміяв ся начальник: Вся твоя. Лиш, каже, одно услівє: „Сли того самого дня не прийдеш в то місце, звідкись вийшов, то гроші твої пропали. Буде так: ми станемо ча тім місци, де ти схочеш, а ти йди, заточи круг, а за тобою поїдуть верхом наші хлопці та будуть бити палї, де ти розкажеш, а потім від паля до паля переїде ся плугом. Який хочеш круг забирай, лиш до заходу сонця прийди в то місце, з відкись вийшов. Згодив ся Пахом, Постановили виїхати на другий день рано. Поговорили ще, зїли ще баранини та кумис а на завтра мали всї зійти ся перед сходом сонця. Так розійшли ся спати.

VII.

Лїг і Пахом спати, та не може заснути, все про землю думає: „За день, — думає, — можна обійти дуже богато. Заведу тут потім родину, та буду доперва паном. Нікому кланятись не буду. Прийму ще наймитів, куплю більше робочих волів, одну часть буду засївати, а на другій худобу пасти.

Цілу ніч не спав Пахом, доперва над раном заснув. І снить ся йому сон: Видить себе лежачого в башкирськім шатрі, а за стіною чути насмішки. Хотів він побачити, хто такий так сміє ся, тай вийшов з шатра. І бачить, сидить той сам

башкирський начальник перед шатром, обоїма руками за черево держить ся, тай чогось регоче ся.

Підійшов він, та питає; з чого смієсь? Приглядає ся близше, та бачить, що то начальник башкирський, лиш проїздний купець, що о башкирській земли оповідав. І лиш спитав купця: ти давно тут? — бачить, що то вже не купець, а той сам подорожний мужик, що іще на сторину з над Волги прийшов і землю там купувати радив. Здивований, приглядає ся Пахом близше, а то вже навіть не мужик, лиш сам чорт з рогами і копитами сидить, сміє ся, та на щось дивить ся. І подумав собі Пахом: на що він дивить ся і чому сміє ся. І бачить: ніби то зайшов він з боку подивити ся тай видить, що лежить якийсь чоловік босий, в сорочці лиш; лежить на взнак а блідий як хуста. Тай ніби поглянув на него пильнійше Пахом і нагло пізнав, що то він сам. Крикнув Пахом і пробудив ся. „Видів то хто, що то часом приснить ся". Оглянув ся, бачить на дворі вже білїє — зачинає свитати. „Треба, — думає, — збудити людий — час їхати".

VIII.

Підняв ся Пахом, пішов збудити наймита і каже йому запрягати, опісля пішов до Башкирців. — Пора, — говорить, — у степ їхати, землю міряти. Повставали Башкирці, зібрали ся всї, прийшов начальник. Взяли ся знов Башкирці, кумис пити, хотїли Пахома також угостити, але не хотїв. — Коли їхати, — каже, — то їхати вже пора.

Зібрали ся Башкирці, посідали, де хто на ко ня, де хто на телігу, тай поїхали. Пахом сів з най митом на свій віз і також поїхав з ними. Виїха ли в степ, небо на сході вже зарожевилось. По висідали з теліг, позлазили з коний, зійшлись до купи. Тоді підійшов до Пахома старшина, тай показав рукою навкруг.

—От, — каже, — вся наша, як оком сягну ти. Вибирай, де сподобає ся!

Запалахкотіли з жадоби у Пахома очи; зем ля вся чорна, рівненька як стіл, а трава на ній по груди. Зняв начальник свою високу шапку, поставив на горбку і каже: „От, тут буде мета: на ній положи гроші. Твій наймит тут буде стоя ти, а ти звідси вийди, сюди й прийди. Що обій деш, всьо твоє.

Виняв Пахом гроші, положив на шапці, зняв кафтан, в камізельці лиш остав ся, попра вив пояс за пазуху вложив кусень хліба, до поя са привязав фляшку з водою, зібрав ся йти. Ду мав, думав в котру би сторону йти —всюди земля гарна. „Ано, — подумав,— піду на схід". Станув лицем до сонця, жде аж вирине воно з поза небосклону. — Не треба, — думає, — ча су тратити; за холоду піду. Підїхали на горбок инші Башкирці на конях, тай станули за Пахо мом і чекали на схід сонця. Лиш виринуло во но на небосклоні та озолотило розлогий степ, рушив ся Пахом і пішов. За ним поїхали моло ді Башкирці на конях.

Пішов Пахом не дуже скоро і не поволи. Відійшов з верству; казав забити паль. Піійшов дальше скорщим кроком, а що кусень зайде,

каже бити паль. Оглянув ся Пахом за себе: видно ще добре горбок, а на нім людий. Пішов дальше втомив ся, зняв камізельку, остав в самій сорочці.

А тимчасом сонце підносило ся висше і висше та чим раз більше і більше печи стало, а Пахом все йшов, та йшов в однім напрямі. Вже й в чоботах за тяжко стало; сів зняв чоботи, а дальше пішов вже босий. Зближала ся пора сніданя, а він ще йшов в однім напрямі, лиш води напив ся .

Вже хотів завертати в ліво, та жаль стало; земля тут хороша, ще хоч кілька верстов. Пішов ще в тім самім напрямі. Оглянув ся за себе: горбок вже ледви вcase, а на нім люди як муравлї чорніють. — Но — думає — Пахом — досить забрав, треба в ту сторону скручувати. Та й зіпрів — пити хоче ся.— Напив ся Пахом води, казав вбити паль тай завернув на ліво.

Йшов і йшов; тут трава підносила ся високо, а сонце ще більше жаріти почало. Почав Пахом вже ставати; поглянув на сонце, видить: саме полудне. — Но — подумав, — треба віддихнути.— Станув, витягнув хліб, їсть, але не сідає. „Сядеш, — думає, — потім ляжеш, тай заснеш.". Постояв трошки, відпічнув тай пішов дальще. З початку йшов легко; по їдї сили покріпили ся. Але за те жарити ще сильнійше стало і сон почав його морити. Змучив ся Пахом. — „Но, — думає, день перетерпіти, але зате вік жити.

Йшов ще і в ту сторону ще з десять верств. Хотів вже на ліво скручувати, але дивить ся, мі-

сце хороше, трава тут виросла така буйна. Думає — лен тут гарний вродить ся. Тай ще пішов просто. По якімсь часі казав забити паль, загнув другий угол, тай звернув на ліво. Оглянув ся Пахом на горбок, людий вже майже не видно стало. „Но, — думає, — боки ті трохи за довгі заняв, той треба коротший".

Пішов третим боком, прискорив хід. Поглянув на сонце, а воно вже з полудня сходити стало, щораз більше і більше клонило ся до заходу. А тимчасом до горбка ще не зближає ся. Тай думає Пахом: „Хоч границя тут крива буде, а таки треба вже впрост до горбка йти,щоби всього не втратити. А землї вже й так много загорнув". Тай завернув Пахом і пійшов на впростець до горбка, де стояли Башкирці.

IX.

Прямує так Пахом до горбка, тай тяжко йому стало; іде, а ноги болять, підбив ся, тай кривати став; хотів би відпічнуси, віддихнути, але чує, що не можна, бо кожда хвиля тепер дорога, бо може не дійти до заходу сонця. А сонце не жде все низше, та низше, начеб його хто гонив, зближає ся до землї.

Ей, подумав, чи не помилив ся я, чи не за богато загорнув? Щож буде, як не поспію на час. Ох, далеко, ще далеко. Кинув камізельку, чоботи, фляшку, скинув і шапку. — „Ах, — думає,— пропав я, всьо страчене, не добіжу до заходу, ах, нещасний я". І ще більше заперло в него дух від страху. Біжить Пахом, сорочка і штани липнуть від поту його тіла, в роті засхло. А в гру-

дях наче ковальські міхи, дишить, сопе, ноги волочать ся як не свої. Тай вже не думає о землї, не думає, що все може стратити і труд і гроші, лиш думає, щоби з того напруженя не вмерти, щоби хоч при житю остати.

І огорнув його нагло страх перед смертию, зі змученя і страху бє серце в грудях, наче молотом ковальським хтось товче. І смерти боїть ся, а станути не може, така страшна в него жадоба землї. „Тільки, — думає, — перебіг я, тільки вже загорнув землї, тільки намучив ся, а тепер станути, все стратити. Тож то сміяли би ся, дураком назвали би мене.

Вже віддаль між ним, а Башкирцями чим раз менша, вже долїтають до него поодинокі голоси від них. Чує —накликують на него Башкирці і вигукують. Цікаво слідили вони цілий його хід, бачили, як за далеко він загнав ся, тай сміяли ся з захланности того чоловіка. Виділи, як пополудни спостеріг ся він і зачав бігти до них на впростець. Тож цікавість їх напружила ся:— що з того вийде? Добіжить, чи ні?" — питали вони. А коли зближав ся, то заохочували його криком і спорили ся між собою: добіжить, чи не добіжить? Але від їх крику ще тужше забило в него серце.

Біжить Пахом, послїдних сил добуває, а сонце вже зближає ся до землї. Але й до мети вже недалеко. Бачить Пахом, як люди на горбку на него руками махають, підганяють його. Бачить вже й шапку лисю на земли а на ній від заходячого сонця блищать гроші; бачить і начальника, як на земли сидить, руками за черево дер-

жить ся, відай регоче ся. Тай пригадав собі Пахом свій сон; пригадало ся йому, в кого переміняв ся начальник, тай що опісля бачив.

— Землї, — думає, богато, але чи дасть Бог на ній жити. Ох, погубив я себе. Думає і біжить. Глянув на сонце, велике вже, до землї дійшло, вже й крайчиком заходити зачало. Підбіг Пахом до горбка і сонце зайшло.Крикнув Пахом — все пропало — думає; але спімнув, що йому з долу не видно, а на горбку ще не зайшло. Метнув ся ще Пахом на горбок. Вбіг, бачить— шапка, ось вона. Піткнув ся Пахом, упав як довгий і досягнув рукою до шапки.

— То раз зух! — закричав начальник. Богато загорнув землї.

Підбіг Пахомів наймит, хотів його підняти, дивить ся, а в него з уст тече кров,а сам він мертвий лежить. Жахнув ся наймит. А начальник сидить на земли, регоче ся і за черево руками держить ся

Встав з землї начальник, підняв лопату, кинув наймитови.

— На, закопай!

Підняли ся всї Башкирцї тай відїхали.

Остав ся сам наймит. Викопав він для Пахома яму, три лікті вздовж, як раз тільки, скільки мав Пахом від голови до ніг, тай закопав його. Лиш тільки треба було для него землї, дарма, що він так богато загорнути хотів.

ВОНА НЕ З ТИХ.

Оповідане сїльської жінки.

Вбігла до хати як перестрашена і питає голосно та скоро, як би часу не мала: — Купите, пане, малини?

— Може куплю, покажіть які.

— Та я йно так питаю, щобим знала, чи маю принести.

— Принесїть.

— Як назбираю, то принесу.

Чорнї, рухаві очи, як дві мишки бігають по хатї, а губи не годні анї хвилї витримати, щоби не говорили.

— Сяду собі, Я не тутешна, загранична. Аж з третого села.

— О, то далеко!

Таж не близько, подивіть ся на мої ноги, як порозпукали ся. А чи менї того треба — як думаєте?

— Або я знаю, чи вам треба.

—Та де треба! Таж я могла як ґаздиня сидїти собі в хатї тай клопоту не знати, але вона, дївчинисько,(нїби донька небіщика мого по перешій жінцї), як взяла пилити, як взяла пилити, тай я вам, чуєте, і хати відрекла ся і всього, тай пішла собі в світ., Вигризла ти мене з хати, думаю собі, але й ти в тій хатї кута не загрієш, ано не загрієш.....

Обтерла піт хустиною, зітхнула, поправила спідницю і говорила дальше, так як би я нїчо не мав до роботи, тільки слухати її бесїди.

„А як я за небіщика виходила, то таке вам було тирхаве, як тая щепа при дорозї. А я її обчімхала, а я її обхарила, я її як рідну дитину обіймала, а вона менї — мачухо! — тай мачухо!... Бодайже тобі — думаю — доля такою мачухою була дівонько....."

Говорила чимраз голоснійше, як би я був її не знати яким добрим знакомим.

„Як я за небіщика виходила, то ціле село кричало: „що ти робиш, дівко! Таж він тобі патика не перетне, таж він решета зерна не годин двигнути!" Але я собі думаю, хлоп як ґузик, а все таки хлоп —тай вийшла. І добре казали.Кілька літ легма перележав тай вмер. А я за нього і коло хати і коло поля і коло худоби і коло дитини, бо синка від небіщика малам. Вона каже, що не від нього. Але я не з тих. О, не з тих!"

Тут зачала кричати, як би то не пасербиця, а я на неї сплетні пускав, а дальше встала з лави і руками менї вигрожувала.

„Бодай би ти дівонько, так чисто вийшла, бодай би ти так ціло свій вінок до престола донесла. тай жадного листка по дорозї в болото не пустила. Я тобі більше нічого не бажаю.

Заспокоївши тими словами свою обиджену гордість, сіла знова на лавку і оповідала дальше

„Бо то не штука на тім світї так во, знаєте, собі починати, але що буде на другім, га? Підіть но ви під церкву в нашім селї, та подивіть ся на страшний суд, що там дітьки таким роблять, бо там всього відхочеть ся. А вона все перед небіщиком, що я з тим, та що я з сим, а я

ва: присяйсто боже, як день так ним все — роб так роб! Таж то язиком скаати н трудно, але зроблти трудно. Ги собі небого, підеш до двора на роботу тай тобі мусить бути і книжка і миска, і в хаті, тай на мені все. А хто но бо то і поросятко пригладив і капустицю наквасив і дитину виховав і немічного чоловіка обійшов, як не я? Все я! І той кожух новий білісінький, і полотно чисте чистіське і пшенинок, круглий, кругліський, таж то все моя праця, нічия! Гріх будеш мала за мене, гріх непростимий".

Тут голос її задріжав і хотів перейти в бабське голосіння але се не тревало довго. Відітхала, змінила тон, як музика, що скрипку на иншу нуту настроїть і говорила дальше.

— Прийшло ся... тепер. Не треба вам казати, як я його ховала. І до попа біжи і горілки неси, бо без того не можна, і хліба пекти і — плач. Бо який він там був, такий був, а плакати треба. Поховали, сидимо в трійку, ніби ... на, пасербиця. Тай було сиди, до ... ни, тай було мене слухан, бо хоч я то ... дна, але все таки ... залок якоїсь ... ами, ж ... дурна, як говорю, то знаю що. А она вам ... — зібрала ся тай ...

Ту встала і як в театрі зачала говорити за себе і за пасербицю та давати її рухи.

— А тиж куд...

— На служб...

— А на яку...

— А на так...

— Хибаж у мене хати че... ебе гоню.

— Я не пес, щоб и ви мене з хати гонили, а... нема ме... чого к...ло вас ...ид...и, куряти не ви... ...

... та ...адом і пішла. То ти така, думаю ...об... ...кай н...ого, пожалуєш ...и свого розуму... ...ла... я з дитиною, с... ... Нічо. Аж коло півн... ... ...а в... рик: „Ай мамунцю, ма... мун...

...Цит... ди...ино, ... з тобою, тобі шось при... ... А воно сво... „Ай м...мунцю, серце, ... татуньо стоять".

Як я таке почула, то вже не ...аю, чи дивила... я, чи ні, чи стояв він там, ч... ...нула ся з ...а, спідницю в одну руку, ... в другу, ...к не пудну з хати! — То йн... за мною ...в.

Ві... ...кнула, як би то не було к... а тепер ...ед х...илею, тай дальше ...писувала свій страх ...олосом грізним і притишеним.

— Мурашки мене облізли, зуби дзвонять, а чепець геть в гору лізе. По голові мисли як ворони перед бурею ...нять, літають. Все — ту і ту!...Може приходив за дівчину картати, а може як за житя... Бог його знає.

Втихомирила ся і розказувала дальше, як вона вийшла на подвіре, яка ясна ніч була і як вона бояла ся хату засувом замкнути.

— А нуж, гадаю собі, за руку з другої сторони вхопить, тай роби, що хоч. Але якже знов хату отвором лишати? Таки замкну... Всунула я руку, як в огонь, слухаю, нічо... повернула засувом — пустив... Славити Бога!... А тепер що? Вже я сама до хати не верну, о! нема дурних. Як

би так вартівник, то булоб веселійше, все таки хлоп. Але де? Вони коршми вартують, такі то в нас вартівники. Треба йти на сусіди, до стельмахів, (ми з ними добре жили). Іду. Прийшла нічо не кажу, а вони нічо не питають. Постелили мені на лаві тай: „Спіть! Самому в хаті не привітно". Заснула я. Не минуло і „вірую", а дитина знов у крик. Але я гадаю собі: „Чекай, в чужій хаті я тебе не бою ся. Ти до мене ту ніякого права не маєш". Тільки стельмашка встала, вструга ла соли, розколотила, вилила до миски, тай: пий!" Але дитина, як дитина. Покушала, що солене, тай лишила. На рано я до миски, а тим як би корова язиком вилизала, так вихлептав.

— Хто?

— Таж не я, тільки він небіщик. І з хати з дитини десь тото забрав, бо вже від тої хвилї не хорує, і не зриває ся нічо. Росте вам такий як баран. На рано, думаю я собі, добре одну ніч, якось я перепхала, але що з другою буде? Таж я там сама за ніякі гроші не верну. Таж менї може також житє миле. Що?... А потім думаю собі так: Коли ти мене на таке в хаті лишила, то чекай, що я тобі зроблю. Кинула ся я в село, попродала, що гідне було, звязала гроші в хустину, тай: „бувайте здорові, пороги дубові. Не виходила я вас, тай не видоптала вас, тільки сили свої на вас лишила, тільки молодість свою між вами згубила, тай вже її не знайду — бо!...." Махнула рукою, як би хотіла показати, що йде. Я думав, що справдї піде, а вона тільки до вікна підбігла, подивила ся, тай назад на своє місце вертає.

— Сонце високо. Маю час. Слухайте до кінця.

— Іду.... А до мого села не близько, ви знаєте. По дорозї вступила я до своячки, переночувала одну ніч, переночувала і другу ба й трету — засиділа ся, аж чую, кажуть: „Вже вашу хату на ліцитацію пустили".

— Та хто такий?

— А ось той жид, що небіщик від нього сотку позичив.

Овва! То недобре. Треба щось конче робити. Шкода хати, таж я до неї також якесь право мала, як не я, то дитина. Піду я до міщанина (ми з ним добре собі жили). Прийшла я до міщанина, а він до мене зараз: „Вже — каже — знаєте — вашу хату на ліцитацію пустили..." А тож що? думаю собі, в казетах таке пишуть, що вже всї знають, чи як.

Йдіть но ви — каже — до сиротинського сендзя, може він вам що порадить".

— Та, піду, кажу я, до того сиротинського сендзя, може він менї що порадить, а йно не знаю, як я йому маю казати.

— І я не знаю, але йдіть. Будете ви щось казати, буде й він щось казати, тай так якось буде.

Пішла. Нім я до нього почала, то також варто послухати, бо в містї то так, що нiби кождий пан мудрий, а кождий хлоп дурний, а щож доперва жінка.... Але прийшла я і кажу, як і що.

А він ходить, ходить, ходить, тай ще раз ходить, тай знов ходить, ходить, ходить. А я говору, говору,говору, всьо як треба говору.

— Скінчилась? — питає.

— Скінчилам, прошу пана.

—А хочеш знати, що маєш робити?

— Таже хочу, прошу пана.

Сплати довг, то ліцитації не буде.

— А як же я, прошу пана, сплачу довг, коли я гроший не маю.

Ту обернула ся до мене і з хитрим усміхом доповіла:. „Я ніби трохи гроший мала, але їм тільки признай ся — то ого!... Не дурна".

По такім доказі довіря, обтерла губи рукою кою та розказувала дальше.

...А сендзя тоді до мене:

— То чого лїзеш, дурна бабо, тай час мені забераєш? Як гроший нема, то йди з хати, тай вже!

....Отож тобі рада, думаю собі, тож тобі порада. Бодайже ти собі небоже, так на другім сві ті радив!.... Але то тільки так думала, а в голос кажу:

— Та прошу, ласки пана сендзя, можеби я ті гроші розкрутила, тай довг сповнила, але я хочу, щоби вони на мене хату переписали.

—Ніби як?

— А так, чиї гроші, того хата.

—Хто має підписати?

— Вона, ніби моя пасербиця і її родина.

— Ага.....

.....І знов ходить, ходить, ходить, тай ще раз ходить, тай знов ходить і як той медведик щось собі під носом бурмоче.

— Так не можна.

— Та чому не можна?

— Бо право не позволяє.

— А позволяє право, щоби вони потім мене з хати викинули, бо пасербиця старша, як моя дитина, га?

— Ти на праві не розумієш ся і до права не пхай ся, плати довг, то ліцитації не буде.

— Як же я маю право платити, коли вони мене з хати викинуть, таж ви не знаєте, які то розбишаки.

— Що мене то обходить, роби як хочеш. Я тобі право сказав, а тепер йди.

.... Ага, думаю собі, то вже й ти за ними потягаєш. Чекай! Але з того нічо не буде. Як вони такі, як вона мене саму в хаті на збитки лишила, а вони Жида надіслали, як вони до сендзя дібрали ся, то най їм буде. Най Жид бере хату, а я в світі не загину. Піду я на своє село. Пішла.

Ту перервала, як би їй голосу бракло, але за хвилю ще голоснійше зачала говорити.

....А вона вам, чуете гадала, що я така дурна, що хати на ліцитацію не пущу, що свої гроші заложу, а потім буду її під руку ішла. Ого! Не на таку попалась, не на таку! Пішла я до родини — сиджу. Аж кличуть мене до суду. Чого— думаю собі? Треба йти до міщанина, порадити ся. Приходжу, тай кажу йому, що мене до суду кличуть, на ліцитацію, чи щось.

Тай я не знаю. Але йдіть! Будуть вони щось

— Та я піду, йно не знаю, як маю казати.

Тай я незнаю. Але йдіть! Будуть вони щось казати, будете й ви казати, тай якось буде.

....Пішла я. Такий мороз, земля як кість, приходжу. А в суді такого народу на подвірю, що страх. І вони є. І вона, Ганька (віби пасербиця)

поміж ними. Щось собі таке шепочуть, а до мене не йдуть, як би мене не знали...Пішли до середини, вертають на поріг, тай мене кличуть.

Я нічо. Така мене лють взяла, що як би могла, то не знаю що... Але відповідаю їм:

— Я до середини не піду, бо не маю чого. Я тутки з одним словом прийшла.

Тоді вони до мене возьного прислали.

— Сендзя кличе — ходи!

— Не маю чого йти, бо я тут з одним словом прийшла.

— Та з яким словом, кажи

—Не хочу! — ось моє слово.

* * *

Поправила спідницю, обтерла платком піт, бо втомила ся і глянула в вікно.

— Пізно мені. Тра йти. Дитина десь кричить.

— Ну, а з хатою що?

—Як що? Жид забрав, а я, як видите, малини збираю.

— Та й не шкода.

— Може й шкода. А на щож вона мені такі збитки робила. Ого! Я не з тих! Взяв дідько Івася, най бере й колиску.

Списав Богдан Лепкий.

КОЖДИЙ МОЖЕ БУТИ ФОТО[illegible]І-СТОЮ!

На днях вийшла з друку перша книжка в руській [м]ові, з котрої легко кождий може вивчитись фотографувати і виробляти фотографії. Пішліть марками 35 ц. а отримаєте від нас оправлену книжку на вашу почту. Адресуйте:

NORTH END PHOTO CO. MENAGER C.
376 Selkirk Ave., Winnipeg, Man.

ПОЗІР! ПОЗІР!

ПЕРШОРЯДНА СТАРОКРАЄВА РУСЬКА АПТИКА.

Коли досі булисьте сталими моїми покупцями, то прошу і на дальше! Най не робить Вам ріжниці, що я перепровадився зі своєю аптикою тепер на

576 Selkirk Ave.

друге зараз двері від „Leland Teatru". В мене обслуговання і совістне, з рецептами від всяких докторів удавайтеся до мене, я зроблю ліки, які душа і тіло бажає.
ПАМЯТАЙТЕ НА ТЕПЕРІШНУ НОВУ АДРЕСУ:

576 SELKIRK AVE WINNIPEG, MAN.

Phone St. John 2457.

MAIN